

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Морзе Наталії Вікторівни

на дисертацію Носкової Маргарити Вячеславівни

Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження. Актуальність рецензованого дослідження обумовлюється сутнісними характеристиками сучасних тенденцій реформування української освіти та об'єктивними реаліями організації освітнього процесу у закладах освіти в умовах війни. Саме прагнення зробити вітчизняну освіту такою, що відповідає європейським стандартам і викликам навчання молодого покоління в умовах тривалої пандемії, а тепер у складних умовах воєнного часу особливого значення набуває системний професійний розвиток педагогів, які мають забезпечувати якісне навчання незважаючи на зовнішні чи інші обставини.

У цьому контексті дослідження проблеми використання дистанційного навчання у професійному розвитку і професійній діяльності вчителя закладу загальної середньої освіти та її вирішення на теоретичному та практичному рівні підтверджує доцільність наукової розвідки, яку здійснила Носкова Маргарита Вячеславівна. Проведений дисертанткою ґрунтовний аналіз та систематизація психолого-педагогічних та соціально-філософських досліджень, концептуальних засад і наукових підходів до побудови системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів, результати її апробації та впровадження у роботу ЗЗСО підтверджує прикладну значимість дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Дисертантка на належному науковому рівні обґрунтувала вибір теми, чітко визначила та сформулювала мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, для реалізації яких проаналізовано значний обсяг психолого-педагогічної і науково-методичної літератури, закордонних та українських законодавчих та нормативно-правових актів, що унормовують використання дистанційного навчання у освітньому процесі. Аналіз джерельної бази дозволяє констатувати безперечну наукову і практичну значущість представленої роботи для розвитку теорії і методики професійної освіти.

Визначена Маргаритою Вячеславівною Носковою мета дослідження полягає у теоретико-методологічному й практичному обґрунтуванні створення системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО та експериментальній перевірці її дієвості та узгоджується з назвою дисертації. Сформульовані завдання дослідження конкретизують шляхи і методи її досягнення, визначають бачення авторкою перспектив їхньої практичної реалізації.

Загальна та часткові гіпотези сформульовано коректно та доведено в процесі дослідження, підтверджено, що рівень готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійній діяльності та професійному розвитку зазнає суттєвих змін за умови наукового обґрунтування, розроблення і впровадження системи використання ДН у процесі неперервного професійного розвитку вчителів ЗЗСО та їх професійній діяльності, а також запровадження виокремлених та обґрунтованих організаційно-педагогічних умов у діяльність ЗЗСО України.

Аналіз тексту дисертації Носкової Маргарити Вячеславівни, авторських публікацій дає підстави для висновку про наукову зрілість дисертантки, що дало їй змогу теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально підтвердити ефективність викладених результатів і сформульованих висновків. Розкриття авторських наукових положень, представлених дисертанткою, коректне з наукової точки зору опрацювання експериментальних даних на констатувальному і на формувальному етапах педагогічного експерименту, сформульовані висновки дисертації, а також їхня наукова і практична значущість для розвитку теорії і методики професійної освіти дають підстави стверджувати про високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обраний дослідницею комплекс методів дослідження дозволяє повною мірою забезпечити достовірність і надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, які розкривають концепцію дослідження, достатньо обґрунтовані застосуванням обраних методів дослідження, як теоретичних, так і емпіричних і методи математичного та статистичного оброблення даних.

Дисертаційне дослідження є завершеною науковою роботою, зміст якої презентовано в анотації, вступі, п'яти розділах, висновках до кожного розділу та загальних висновках, додатках, списку використаних джерел, що за стилем викладу матеріалу відповідають сучасним вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Зміст роботи та аналіз одержаних результатів дають змогу констатувати про досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертації. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційної роботи Носкової Маргарити Вячеславівни, необхідно вказати на наукову новизну та теоретичне значення одержаних результатів.

Дисертанткою вперше обґрунтовано концепцію використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО у єдності трьох концептів (методологічного, теоретичного, практичного). Зокрема, у основу методологічного концепту покладено взаємозв'язок загальнонаукових і конкретно-наукових підходів у методології використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО як неперервного процесу професійного зростання, а саме: системного, синергетичного, інтеграційного, компетентісного, технічного, андрагогічного та особистісно-орієнтованого

індивідуального. На основі розробленої концепції змодельовано систему використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО. Також визначено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, здійснено періодизацію наукових досліджень з питань впровадження та розвитку дистанційного навчання у педагогічній науці України та у професійному розвитку педагогів за останні 25 років. Теоретично обґрунтовано зміст і структуру готовності вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та професійній діяльності, розкрито сутність та охарактеризовано її компоненти (професійно-технологічна та особистісно-розвивальна).

Дослідницею представлено авторське трактування понять «професійний розвиток вчителя», «дистанційне навчання», «готовність педагога до використання дистанційного навчання».

Розроблено й експериментально перевірено ефективність моделі системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, виокремлено та обґрунтовано організаційно-педагогічні умови реалізації створеної системи, що уможливають реалізацію цілеспрямованого системного процесу формування і розвитку готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності.

На увагу заслуговує розроблений, обґрунтований та представлений авторкою у моделі системи процес забезпечення неперервності професійного розвитку вчителів у сфері дистанційного навчання, що передбачає циклічність та містить послідовні етапи (аналітичний, активного навчання, впровадження, апробації та результативний).

Варто відзначити розроблений діагностичний інструментарій для педагогічного експерименту, а також визначені та обґрунтовані критерії (мотиваційний, когнітивно-процесуальний, конструктивно-технологічний), показники і рівні (низький, достатній, середній, високий) готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності, що корелюють із її компонентами.

Дисертанткою в процесі перевірки ефективності розробленої системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО експериментально доведено: 1) ефективність системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО; 2) безпосередню залежність сформованості та розвитку готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійному розвитку та подальшій професійній діяльності від ефективності використання єдиного електронного освітнього середовища ЗЗСО, у якому працює вчитель; 3) необхідність включення у програми навчальних курсів з формування у вчителів навичок роботи з цифровими інструментами і дистанційними платформами, окрім модулів, присвячених знайомству з інтерфейсом й особливостями роботи у середовищі, також модулів, присвячених методичним особливостям використання електронних інструментів та дистанційних платформ в освітньому процесі, розвитку у вчителів знань і навичок

використання е-дидактики, уміння використовувати особливості та переваги дистанційних технологій для підвищення якості освітнього процесу.

Зауважимо, що дисертаційна робота характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструє культуру наукового мислення здобувачки, її уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових і спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, визначати й розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо формулювати узагальнення і висновки.

Значення одержаних результатів для науки і практичного використання.

Дисертаційна робота Носкової М.В. «Теорія і методика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти» містить нові, раніше не досліджені і донині не захищені наукові положення, а досягнуті нею як теоретичні, так і прикладні результати сукупно розв'язують актуальну теоретико-методичну проблему, сутність якої полягала насамперед у здійсненні цілісного і системного аналізу вітчизняної і закордонної педагогічної теорії використання дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності вчителів у контексті формування і розбудови єдиного електронного освітнього середовища ЗЗСО на рівні держави, регіону, територіальної громади, закладу освіти та особистому рівні вчителя, що важливо, у практиці сучасної професійної освіти.

Результати проведеного дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету «Львівська політехніка», Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради», Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»; у процес організації професійного розвитку вчителів ЗЗСО Львівської області щодо використання дистанційного навчання в освітньому процесі за регіональними освітніми проектами; у систему професійного розвитку вчителів ЗЗСО Мостиської територіальної громади Яворівського району Львівської області, Семенівської територіальної громади Бердичевського району Житомирської області, що підтверджено відповідними довідками. Останнє актуалізує практичну значущість дисертаційного дослідження Носкової М. В.

Рівень апробації результатів дослідження підтверджується також участю дисертантки в науково-практичних конференціях міжнародного й всеукраїнського рівня.

Аналіз змісту дисертації дає підстави констатувати, що здобувачці вдалося схарактеризувати та репрезентувати теоретико-методичні засади, психолого-педагогічні особливості й конкретні організаційно-педагогічні та технічні умови використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти.

Оцінка змісту дисертації дає підстави для висновку, що проведене дослідження відповідає сучасним вимогам до дисертаційних робіт такого спрямування, у якому чітко виокремлено й схарактеризовано мету, завдання, об'єкт, предмет, забезпечено відповідність змісту висновків кожному із завдань дослідження. У сукупності сформульовані висновки до розділів і висновки загальні логічно й вичерпно характеризують зміст основного тексту дисертації.

Аналіз результатів констатувального та формувального етапів експериментального дослідження, дозволив підтвердити ефективність розробленої системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти. Отже, виконане дисертаційне дослідження має наукову новизну й практичне значення.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації. Практичне значення одержаних Маргаритою Вячеславівною Носковою результатів полягає у розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої й післядипломної педагогічної освіти системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, розробленні та впровадженні в процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО України навчально-методичного забезпечення: 1) професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО «Професійний розвиток вчителя ЗЗСО» Національного університету «Львівська політехніка»; робочих програм авторських дистанційних курсів, семінарів, тренінгів за обов'язковою та варіативними компонентами професійної програми: «Основи е-дидактики», «Основи створення дистанційного курсу на Moodle», «Вчимося з Інструменти та налаштування», «Moodle для керівника закладу освіти. Інструкція для початківця», «Навчаємо дистанційно! Перші кроки до створення дистанційного курсу», «Секрети організації взаємодії учасників дистанційного курсу», «Інструменти Moodle для створення інтерактивного контенту», «Контроль знань та оцінювання в середовищі Moodle»; 3) навчально-методичних комплексів означених дистанційних курсів, тренінгів, семінарів на дистанційній платформі Центру інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка». Матеріали проведеного дослідження та окремі елементи мотиваційно-цільового, методологічного, змістового, організаційно-діяльнісного блоків розробленої системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів ЗЗСО використано у робочих програмах та наповненні електронних навчально-методичних комплексів дисциплін «Педагогіка відкритих освітніх систем», «Основи діяльності викладача дистанційного навчання» та «Педагогічні основи проектування та супроводу дистанційного курсу» для студентів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Позитивно оцінюючи як наукову, так і практичну значущість здобутих дисертанткою результатів дослідження, маємо акцентувати увагу на тому, що результати дослідження можуть бути використані під час розроблення та удосконалення освітніх, професійних та робочих програм навчальних дисциплін

для бакалаврського й магістерського рівнів освіти у закладах вищої освіти, які готують студентів за педагогічними спеціальностями; курсів підвищення кваліфікації вчителів ЗЗСО у закладах післядипломної педагогічної освіти; програм тематичних курсів, семінарів та тренінгів; методичних рекомендацій щодо використання ДН у професійній діяльності вчителів та (або) їхнього професійного розвитку; проведення дистанційних семінарів, майстер-класів, тренінгів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, написання проєктів для розширення можливостей професійної самореалізації та самовдосконалення вчителів ЗЗСО.

Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях здобувача.

Основні положення та результати дисертації висвітлено у 48 публікаціях, серед яких 1 монографія, 1 розділ у колективній монографії, 15 статей у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у періодичних наукових виданнях, що проіндексовані в наукометричних базах даних Scopus, Web of Science Core Collection; 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 16 праць, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 9 публікацій, які додатково відображають наукові результати дослідження.

Наукові положення, результати дослідження, рекомендації апробовані і схвалені на 16 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам та дані про відсутність порушень академічної доброчесності. За своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертація і реферат відповідають чинним правилам і вимогам. Дисертація оформлена згідно із чинними вимогами. Основні положення реферату й дисертації ідентичні. Порушення академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Носкової Маргарити Вячеславівни «Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти», відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Аналізуючи генезис теорій дистанційного навчання у п.1.1.2 дисертантка докладно розкриває сутність та особливості класичних теорій дистанційного навчання, як-от автономії та свободи, індустріального викладання, взаємодії та комунікації, комунікації та керування студентом, тривимірну теорію. Водночас поза увагою залишились сучасні теорії дистанційного навчання, які, на нашу думку, значно збагатили би дослідження.

2. Крізь усе дослідження проходить ідея авторки щодо взаємозв'язку цифрової грамотності і цифрової компетентності вчителя ЗЗСО з його готовністю до використання дистанційного навчання у професійному розвитку і професійній діяльності, акцентовано увагу на формуванні та розвитку цифрової компетентності як одної з ключових професійних компетентностей вчителя, прослідковано способи її формування та розвитку відповідно до закордонних та

вітчизняних нормативно-правових актів, однак у поняттєво-категоріальному апараті дослідження ця дефініція неодноразово згадується, але достатньо неакцентована.

3. Заслуговує уваги аналіз зарубіжного досвіду цифровізації закладів освіти у США та країнах ЄС, зокрема в Естонії представлений у 2 розділі дисертації. Авторка зуміла виокремити ключові аспекти процесу цифровізації, що безпосередньо впливають на розвиток дистанційного навчання у освітньому процесі, розкрити значення стратегічного планування процесу цифровізації для системного розвитку цифрових технологій в освіті. На нашу думку, варто було б аналогічний прийом використати і під час аналізу досвіду використання дистанційного навчання у інших країнах (Велика Британія, Іспанія, Німеччина, Польща) та додатково описати досвід Іспанії, яка має цікавий і широкий досвід у використанні дистанційного навчання на основі LMS Moodle.

4. Одним із завдань дослідження було виокремлення організаційно-педагогічних та технічних умов реалізації системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти. Опис технічних умов представлено здобувачкою у п.3.2. а організаційно-педагогічні умови – у п.4.2. Вважаємо, що робота лише б виграла, якби технічні і організаційно-педагогічні умови були представлені в одному підрозділі дослідження, а також більш детально описано механізм їх реалізації, зокрема у ЗЗСО, де працює вчитель.

5. Одна з організаційно-педагогічних умов передбачає формування команди активних педагогів в ЗЗСО, що готові розбудувати єдине електронне освітнє середовище закладу освіти. Опис реалізації цієї умови наведено на стор. 287-288 рукопису. У п.3.3.1 авторка детально описує процес виконання цієї умови під час реалізації регіонального проєкту «Moodle – це про100!» на курсах підвищення кваліфікації вчителів за розробленою професійною програмою підвищення кваліфікації «Професійний розвиток педагога ЗЗСО», у рамках якої авторка розробила та впровадила низку дистанційних курсів, що у вступі означено як практичне значення дослідження. Вважаємо, що доцільним було включити у додатки дисертації робочі програми усіх авторських дистанційних курсів, які реалізовувались за розробленою системою. Зважаючи на тему, предмет і мету дослідження, покликання на дистанційні курси варто було б також включити у список публікацій, які додатково відображають результати дослідження.

6. В сучасних умовах ери штучного інтелекту доцільно було б розглянути шляхи та методи використання його інструментів у дистанційному навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти, що зробила дослідження більш сучасним.

Водночас висловлені зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

Виконана робота свідчить про високі професійні здібності здобувачки та відповідний рівень її наукового мислення.

Висновок про відповідність докторської дисертації вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук». Дисертація на тему «Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти» є завершеною, самостійно виконаною актуальною науковою роботою, що має вагомим теоретичне і прикладне значення, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197) та іншим інструктивним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних досліджень, а її авторка Носкова Маргарита Вячеславівна заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
професор кафедри комп'ютерних наук
Київського столичного педагогічного
університету імені Бориса Грінченка

Наталія МОРЗЕ

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ * УКРАЇНА *
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Код ЄДРПОУ 45307965

ВЛАСНИЙ ПІДПИС _____ ЗАСВІДЧУЮ _____

Морзе Н. _____
Гривіг Олександр В.К. _____
Н. Малицько _____